

EL DEBAT A CATALUNYA

Un país, un conflicte, un calidoscopi

Conclusions

Jordi Amat, Gemma Ubasart-González

Imatge de l'interior de l'hemicicle del Parlament, en un moment del ple en el qual l'ex líder de Ciutadans a Catalunya, Inés Arrimadas, es dirigeix al president de la Generalitat, Quim Torra. Il·lustració: Marc Torices

En el dossier que tanquem s'han recollit mirades diverses que, des de Catalunya, expliquen i interpreten el vell conflicte nacional-territorial en el seu tram més conflictiu des de la recuperació democràtica. Aquest era el nostre punt de partida, tal com fixàvem al nostre article d'introducció: la complexitat del conflicte Catalunya - Espanya és tan considerable que, si vol ser abordat amb l'afany ni que sigui només de comprendre'l, cal crear perspectives molt diverses, unes perspectives que sovint no és que hagin estat oposades sinó que han arribat a estar radicalment confrontades". És el que hem intentat. Geogràficament hem situat el debat al nostre país, convidant a participar a persones activistes o militants, intel·lectuals i comunicadores, perquè creiem, i així s'ha demostrat, que podien visions qualitativament rellevants i representatives de la pluralitat d'un debat públic que no ha deixat de produir-se a Catalunya.

Des del primer moment sabíem que no podríem incorporar a la discussió persones d'enorme vàlua i, amb elles, altres textos que podrien haver aportat també enorme riquesa.

Però ho hem fet volgudament. El nostre propòsit era garantir la presència d'un ventall de perspectives diverses: aconseguir uns certs equilibris de gènere (8 dones i 10 homes), també de generació (hi ha des d'acadèmics formats als seixanta fins a fills del 78) i diferent posicionament ideològic en relació al conflicte (des de perspectives que combaten la secessió entenent-la com una forma d'injustícia democràtica fins a les que afirmen que només l'exercici del dret a l'autodeterminació té capacitat de resoldre'l). A mesura que editàvem els articles que rebíem, a més, hem anat constatant que en el posicionament en el debat no només influeix el color polític i les simpaties partidistes. Hi pesa també l'aproximació disciplinària (des del dret constitucional a l'estudi de la hisenda pública passant per la història o la filosofia política) o la implicació més o menys directa que s'hagi tingut durant la disputa, destacant el cas del president d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixart.

Vam decidir centrar la reflexió en els anys del que popularment s'ha anomenat com a *procés*: un període que s'iniciaria amb la primera manifestació massiva independentista de l'11 de setembre de 2012 (i la posterior adopció de les tesis secessionistes per part de CiU) i va concloure amb les eleccions convocades el 21 de desembre de 2017 via l'article 155. De manera especial es posa majoritàriament l'accent en el desenvolupament dels "fets d'octubre" quan realment es passa de les paraules als fets, a partir dels plens del 6 i 7 de setembre, de les votacions de l'1 d'octubre, i de la declaració d'independència i l'activació de l'article de coerció federal el 27 del mateix mes. Les ferides obertes durant aquell mes i mig, que arriben fins el dia d'avui, també es concentren de manera important en aquells mesos: l'existència de presos polític i exiliats, o l'obertura d'unes 3.000 causes judicials; però també el dolor infringit a una part de la població que es va sentir oblidada per les institucions del seu país, o ferida en el funcionament de part d'alguns serveis públics.

D'entrada, com a coordinadors del dossier, voldríem agrair la bona predisposició que hem trobat en les persones a qui hem demanat les seves reflexions. Totes elles, sense excepció, ens ho han posat fàcil malgrat que no se'ls hi encarregava una tasca senzilla: es tractava d'intentar que totes les persones interpellades fessin l'esforç de sortir de la seva zona de confort. Les posàvem davant del repte d'elaborar un exercici a mig camí entre l'anàlisi i la proposta; la diagnosi i l'opinió; es tractava de trobar un to, registre i estil que superés el simple diagnòstic però sense caure en una text de part, activista, esperable. A mesura que va anar avançant el dossier els suggeríem, en la mesura del possible, que els col·laboradors que se sumaven al debat dialoguessin amb les aportacions que s'havien fet anteriorment. Perquè allò que preteníem era afavorir un debat intern, conscients que una de les derivades del procés i dels "fets d'octubre" ha estat consolidar una divisió dins de la societat catalana. Afavorir el debat, doncs, per possibilitar que aquesta divisió deixi de ser polaritzadora i pugui anar-se suturant. En últim terme preteníem això.

L'existència d'un conflicte

Durant els darrers anys a Catalunya s'ha viscut una crisi política que ha polaritzat la societat, ha tensionat les institucions i ha devaluat el debat públic. És una rèplica local d'una crisi de la democràcia liberal que es percep arreu, però és la nostra rèplica i la que més ens afecta. Alhora aquesta crisi, amb impacte estatal, ha fet visible l'esgotament d'uns

consensos transicionals que demanden transformacions estructurals en el terreny nacional-territorial i també en el socio-econòmic i cultural-polític. Les raons i factors que han portat a la radicalització del contenciós, que posen damunt de la taula les diferents autories al dossier, són diverses, en alguns casos complementàries, en d'altres fins i tot contraposades. S'expressen des d'interpretacions conflictualistes o consensualistes; des de mirades més democraditzadores o elitistes; des d'apostes diverses sobre l'ideal d'organització territorial i la interpretació identitaria, etc. Creiem i seguim creient, però, que es només des d'aquest calidoscopi de mirades, des d'aquest reconeixement de la complexitat, poden assenyalar-se vies transitables per desfer el nus i avançar cap el futur.

Tres anys després dels "fets d'octubre" es visualitza un ampli consens sobre l'existència d'un conflicte que, lluny d'estar-se encarrilant, es cronifica i s'enquista. En la gran majoria dels textos es reconeix el fet que el contenciós té arrels i motivacions polítiques i que, per tant, calen altes dosis de política per a que pugui ser tractat. Diversos són els èmfasis segons els gustos: sobraria emotivitat, actuacions punitives, utilització de les institucions o limitacions constitucionals... però la majoria creu que el camí ha de passar per la paraula i el compromís, per la comprensió de l'altre i la cerca de solucions el màxim de compartides.

Tres anys després dels fets d'octubre es visualitza un ampli consens sobre l'existència d'un conflicte que es cronifica i s'enquista

També existeix la consciència de l'escenari de provisionalitat en la que estem vivint: un post-procés que s'allarga en el temps. L'empat de debilitats, l'aflorament de passions tristes, la devaluació de la qualitat democràtica o els problemes de governabilitat (a Catalunya i a Espanya) són expressions diverses d'una situació d'*impasse* en la que estem instal·lades des de fa anys. Després d'un moment d'alta polarització, el país viu una distensió post-trauma. No troba camins per la canalització i obertura d'una nova etapa. Som capaços de traçar-los al paper, però no hi ha manera de recorre'ls.

La il·lusió d'un diagnòstic compartit

Malgrat la importància d'una mirada plural per avançar en la resolució (o com a mínim cap a una gestió no punitiva del contenciós), en aquests moments encara sembla una il·lusió pensar en la possibilitat d'elaboració d'un diagnòstic compartit. Les perspectives analítiques i polítiques, les experiències viscudes, les apostes normatives, etc. dificulten assumir una interpretació unitària del que ha passat a Catalunya. Dit això, tanmateix, no deixa de ser summament important, imprescindible fins i tot, el fet que els diferents diagnòstics puguin ser no només respectats sinó també compresos. Potser aquest és l'exercici més important que cal realitzar en la primera fase del post-procés: entendre com l'altre ha entès el conflicte, comprendre com l'ha viscut i visualitzar els seus horitzons d'esperança. És aquest esforç d'empatia –per dir-ho amb una expressió que va usar Carme Forcadell– el que pot anar generant punts mínims d'encontre: d'explicar-nos passat però sobretot de transitar cap el futur. No es tracta d'oblidar ni de passar pàgina, però tampoc

de viure enganxats a un passat mitificat que ja no tornarà (ni en positiu, ni en negatiu). Per avançar cal fer que la memòria pugui començar a ser història.

En aquest sentit cal apuntar també que difícilment, com s'havia proposat en algun moment, es podrà pactar una proposta a Catalunya per portar després a Espanya. No vivim la realitat política en compartiments estancs. Estem en un context de sobirania compartides, governances multinivell (com ha evidenciat la pandèmia) i arenes polítiques interdependents. Avançar en paral·lel en diversos espais de diàleg és, com és prou sabut, una tècnica comunament utilitzada en els processos de resolució de conflictes. Sense anar més lluny, combinar una taula de diàleg entre actors catalans amb una altra entre governs català i espanyol podria ser una bona estratègia. Reconèixer l'existència d'actors al país, amb diferents punts de vista i aspiracions, però també donar centralitat als representants de l'executiu català i espanyol en un reconeixement de les relacions de bilateralitat entre el país i l'estat. Potser una doble via sigui la que pot acabar integrant la major part de representants i sensibilitats polítiques en la consecució de solucions pactades que haurien d'anar en una doble línia: desjudicialització del contenciós i transformació del model organització territorial.

Les dificultats per avançar

Cal apuntar que el projecte de reflexió es va plantejar amb anterioritat a la pandèmia: es buscava construir un espai plural per a poder reflexionar, amb una certa distància i assossegament, sobre el contenciós en curs. On reconèixer i entendre l'altra. On revisar els propis postulats, avaluant-ne els encert i ells errors. I sobretot, albirar una perspectiva de trànsit cap al futur.

Encara no feia un mes i mig de la investidura del President Pedro Sánchez quan Pere Almeda, com amb els altres coordinadors del número, ens va començar a concretar la proposta de coordinar aquest dossier. Faltava una setmana justa perquè es celebrés al Palacio de La Moncloa la primera (i fins ara única) reunió de la Taula de Diàleg constituïda per tal d'afrontar el conflicte polític. Però la reunió constitutiva es va celebrar el 26 de febrer del 2020 i al cap de quinze dies vam entrar en un període d'excepcionalitat global que encara no ha acabat. Els primers textos, contra tot pronòstic, ja es van escriure durant el període d'estranyesa que va ser el confinament. La crisi de la COVID-19 trastocava el món que fins aquell moment donàvem per descomptat, fent més cruels totes aquelles febleses i vulnerabilitat presents en l'organització política, econòmica i social. El repte sanitari aviat es convertia també en emergència social i econòmica. Prioritat absoluta de tots els governs i a tots nivells.

Des del primer moment, doncs, vam creure que la irrupció de la pandèmia podia modelar també el nostre objecte d'estudi. En part ho ha fet, però potser només en part. D'ençà a un any no sembla que l'escenari en la qüestió analitzada s'hagi mogut massa. Ni la celebració de les eleccions autonòmiques, malgrat la modificació dels partits que les han guanyades (el PSC i ERC, enlloc de Ciutadans i Junts), sembla que hagi creat les condicions que permetin començar a desfer el nus en el qual segueix atrapada la política del país com a

conseqüència de la no resolució del conflicte. Els represaliats ho segueixen essent i la Taula de Diàleg, més enllà de la seva constitució, no ha servit per avançar ni sembla que ho permeti a curt termini. Ni l'independentisme té força per prosseguir per la via de la desobediència ni el govern espanyol ha fet cap proposta per avançar de les bones intencions no ja a la negociació, sinó ni tan sols cap al diàleg.

Les fórmules de solució segueixen plantejades, però no negociades: ni l'independentisme té força per prosseguir per la via de la desobediència, ni el govern espanyol ha fet cap proposta per avançar de les bones intencions al diàleg

Som on érem o estem pitjor: davant d'una crisi econòmica que tindrà repercussions socials profundes i havent perdut una conjuntura parlamentària que, en teoria, semblava propícia per prendre decisions coratjoses a Madrid. No ha passat. Malgrat en els textos s'apunten diverses línies de transició, que amb lectures minucioses són camins més semblants del que en un primer moment es podria pensar, no s'acaben de donar els factors ni sembla que hi hagi una part amb prou incentius per canviar de paradigma.

Les fórmules de solució segueixen plantejades, però no negociades. Fórmules que al dossier s'han apuntat i que són de molt diverses menes: des d'una reforma institucional que possibiliti un doble pluralisme, la repetició d'una reforma de l'estatut fins als qui busquen la possibilitat de celebrar un referèndum, com a pas necessari per a la secessió, emparat per la Unió Europea. En tot cas sí que sembla constatar-se un punt de partida compartit per la majoria de les persones que han participat d'aquest exercici. A diferència del que es pensava fa tres anys, s'assumeix que la resolució del conflicte va per llarg.

Jordi Amat

Jordi Amat és escriptor, filòleg i editor del quadern de reflexió crítica "El món de demà". Escriu regularment a La Vanguardia i al suplement Cultura|s, i també col·labora en espais com el programa Més 3|24, El Balcó de la cadena SER o el Subjetivo. Llicenciat en filologia hispànica per la Universitat de Barcelona, durant la seva trajectòria s'ha centrat en la crítica literària i també en la literatura autobiogràfica i la història intel·lectual catalana i espanyola del segle XX. Ha publicat diversos llibres d'assaig i biografies, entre les quals la crònica *Las voces del diálogo: poesía y política en el medio siglo* o *Els laberints de la llibertat: vida de Ramon Trias Fargas*. És investigador de la Càtedra Josep Pla.

Gemma Ubasart-González

Gemma Ubasart-González és politòloga i analista. És professora de Ciència Política i vicedegana de la Facultat de Dret de la Universitat de Girona. Actualment també és professora visitant a la Université Lumière Lyon 2, a França. Col·labora amb diversos mitjans de comunicació, entre els quals El Periódico, El Diario, Crític, TV3, TV1, Canal 24h, Betevé, Catalunya Ràdio i Ràdio 4. Les seves àrees d'interès són les polítiques públiques, el govern local, l'Estat del benestar, els moviments socials i el conflicte polític. És Doctora en Ciències Polítiques per la Universitat Autònoma de Barcelona i des del 2008 combina la tasca acadèmica –docent, investigadora i de gestió– amb l'assessoria a governs, partits i organitzacions socials tant a Europa com a Amèrica Llatina. Ha realitzat estades de recerca i/o docència a la London School of Economics and Political Science, a la Università di Padova, a la University of Ottawa, a Sciences Po-París i a l'Instituto de Altos Estudios Nacionales de l'Equador. També ha exercit de Secretària General de Podem Catalunya.